

ACC. N:R M. 14909:1-6.

Landskap: Skåne Upptecknare: N. Oskar Nilsson, Skåne
Härad: Bara Berättare: " " " "
Socken: Burlöv Berättarens yrke: f. d. lantbr.
Uppteckningsår: 1960 Född år 1878 i Burlöv

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Hästseldon. s. 1-6.

N. M. 169

7/11-60

HÄSTSELDON

Frågelistan avser den nutida hästselen, delvis dock under jämförelse med äldre former.

Bogträn

1. Hur kallas bogträn på Eder ort: bogträn, lokor, lokträn, sela-
klavar, bogskidor, okträn osv.
2. Liknade de bogträn som senast var eller fortfarande är i bruk på Eder ort närmast fig. 1 eller fig. 2. - Är anordningen för bröstrommen nedtill som fig. 1, dvs järnbeslag, som på ena träet bildar en ögla och på det andra ett hak, över vilket den färdigspända remmen krängdes vid selningen? Eller utgöres bröstbindslet av en kedjelänk med krok som fig. 2. - Hur är dragremmarna fästade, är det hål genom bogträna från kant till kant genom vilka dragremmarna trädas med ena hälften genom hålet och andra hälften utanpå bogträet (fig. 1) eller förekommer små järnhyskor som fig 2.
3. Hur kallas dragremmen, dragläder, dragåder, drätta, drotta, rom osv.
4. Är bogträna flata på baksidan eller halvrunda och förtjockade på mitten?
5. Är dessa sentida bogträn utrustade med fasta stoppningar eller använder man lösa putor? Hur kallas fasta stoppningar? Loker. Hur kallas lösputor: bossa, lösbossa, ringputa, krans, bogträpäl, halsduk, selaputa, lösbont, buogkupp, loka osv.
6. Anses den lösa putan vara senare än fasta stoppningen. Vet man när den lösa putan kom i bruk och från vilket håll.
7. Hur är lösputan konstruerad, göres den i ett stycke som är ihopböjt till en ring eller tillverkas den i två delar som är sammanfogade med varandra vid de öppna ändarna. Eller har lösputan formen av en sammanhängande ringformig dyna med tjock kant eller valk framtill. - Även uppgifter om materialet om det är av

- skinn, tyg; stoppning av halm, hår osv, är av stort värde.
8. Har lösputa av filt förekommit? Är den gammal? Namn?
  9. Anbringas lösputan lös på hästen eller är den fastsatt vid bogträna? Med remmar och spännen kring träna? Eller genom korta remstumpar som spikas fast vid bogträna?
  10. Har olika typer av bogträn uppkallats efter sin förmodade härkomst- eller invandringsort, t.ex. värmlandslokor, jämtlandssele, skånska-, halländska bogträn osv.?
  11. Vad är värmlandssele? Har den använts, när kom den i bruk och i vad skilde den sig från andra selar?

Däckel

12. Hur heter den detalj i hästselen som sitter på hästens manke och uppbär skaklar, kärrarmar eller draglinor: däckel, däck, kåpa, selakappa, selkrok, selbåge, selhuvud, ranke, selaranka, orv, selorv, selbuk, ryggträ, sadel, silakacke, hövre osv.? Ifall flera namn förekomma ange vilka som äro äldre och vilka yngre. Eller avsåg man med olika namn olika konstruktioner?
13. Vilken är den däckel som nu är eller senast var i bruk på Eder ort, består den av två stoppade putor, sammanhållna av en kort järnbåge, varå putorna kan leda? Eller utgöres däckeln av en bred, skinnklädd järnskena eller läderrem med en dyna på vardera sidan mot hästryggen? Hur gamla är dessa däckelformer på Eder trakt? Användas de till både åk- och arbetsselar? Avser namnet däckel möjligen just dessa former?
14. Beskriv de däcklar eller selkrokar som tidigare ha varit i bruk på Eder ort. Var de av järn? Med fasta eller ledande klackar (kläppar, klampar, selapungar)? Varklackarna stoppade eller har man använt lösa ryggputor? Kommer man ihåg däcklar av trä, ben eller horn? Hur var dessa konstruerade?
15. Hur kallas de remmar (tidigare ibland kedjelänkar) som löpa från vardera ändan av däckeln ned i selringarna och uppbära skaklar eller draglinor: upphållsremmar, upphänge, uppåra, uppbinne, uppstalära osv.?
16. Använder man förbindelseremmar mellan betslet och däckeln för att hålla hästens huvud lagom högt? Både i åk och arbetsselar? Är bruket gammalt? Hur kallas dessa remmar: stuptygel, oppstans-

tygel, snöppeltöm?

17. Använder man förbindelseremmar mellan bogträna och däckeln?
Hur kallas dessa? Stretremmar? Hur gammalt är detta bruk?
18. Har springgjord förekommit (remmen under hästens buk från ena kanten av däckeln till den andra för att hindra däckeln glappa på hästryggen)? Hur kallas den: springgjord, ränngjord, tvånggjord, bröstgjord, stänggjord, selgjord? Är springgjorden i bruk sedan gammalt? Användes den även på arbetssele?
19. Har svansrem eller ryggstycke (rumpa, rumpeläder, länastreck), remmen från däckeln längs hästens rygg, alltid förekommit? Hur kallas det parti som ligger under hästens ^{svans:} svanskappa, rumpetång, rumpkavel? Har det hänt, att det sistnämnda partiet av svansremmen utgjordes av en kort tråkavel?
20. Förekommer baksele eller hindertyg (bakgjord, byxor, broker, länastrek, strek, stryksele, ravsele, selje osv.)? Vid arbets- eller åksele eller båda delarna? Är den gammal på Eder ort? Ange dess namn, beskriv den i korthet och ange hur och var den är fastsatt vid den övriga selen.

Selring med tillbehör

21. Hur heter den järnring vid vardera sidan om hästen vid vilken uppehållsremmar från däckeln och dragremmar från bogträna var fastgjorda: selring, åle, ålring, årdring, drottring osv.?
22. Har under denna ring använts någon skyddande puts? Eller trätrissa? Namn?
23. Hur kallas den förbindelselänk varmed skakeln fästades vid selringen: årda, åle, ala, ahlmärla, selåra, selöra, seltunga, seltamp, selsinka, selhasp, selakorra, dragtamp, knappåder osv.? Var denna förbindelselänk, som således var avsedd för att trädas i hålet på skakeländan och fästas med selpinne på utsidan, alltid av järn? Eller var den i äldre tider av läder? Beskriv anordningen och gör enkla skisser.
24. Hur heter den pinne som man fastläste skakeln med: selpinne, selasticka, selknäppe, selaknapp, selakack, snavesticka, knavricka osv. Var den av trä? Sedan av järn? Var den i äldre tider av ben?

25. Var selringen i bruk så länge som draghästen överhuvud användes? Är den fortfarande i bruk? Eller ersattes den enkla, runda ringen sedan med ett stort spänne? Hur kallas det? Användes sådana spännen måhända endast till åkhästar eller parhästar? Hur fastsätts skaklarna och draglinorna vid dessa spännen?
26. Kommer man ihåg att man i stället för selring eller spänne i äldre tider använt ett vinkelböjt stycke av trä eller ben (horn), s.k. selknä, bogskott osv.?
27. Har det förekommit att man varken använt selring, selknä eller spänne utan spänt fast dragremmar från bogträna direkt vid skakeländarna? Om så varit fallet beskriv noga tillvägagångssättet.

Huvudlag och tömmar

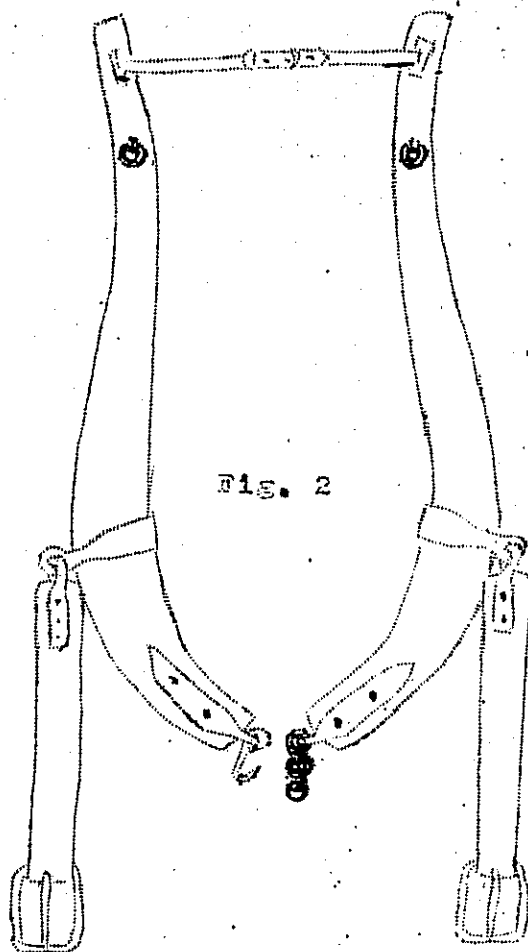
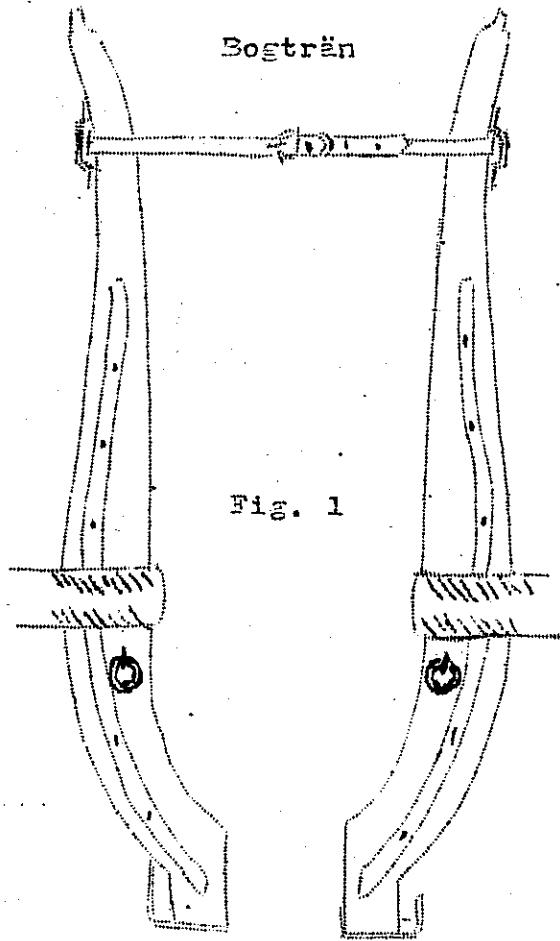
28. Hur kallas huvudlaget: huvudlag, huvudstol, betsel osv.?
29. Hur kallas den delen på huvudlaget, som lägges i hästens mun: betsel, träns, mil, munbit osv.? Har man kännedom om tränsar med två vinkelböjda sidstycken av ben, horn (även gethorn) eller trä, förenade genom en rak stång, munkavel, av trä eller ben?
30. Har man använt kapson, dvs. ett böjt järn över hästens nosben i stället för betsel?
31. Av vilka delar består en enkel tøm och hur kallas den: tøm, tåt, fitsar, eisar?
32. När kom korstömmar för parhästar i bruk?
33. Vilka partömmar hade man innan korstömmarna kommo i bruk? Använde man vanlig enkeltøm som fästades vid betslet på vardera yttersidan av spannet, medan hästarna sammanbundos med varandra vid innersidan av betslen med kort rem eller tåt? Hur kallades detta mellanbindsle: mellantøm, meltøm, milåstot osv.? - Har i stället för rem eller rep använts mellanlänk i form av tråkavel med hål eller knäpphake vid vardera ändan? Beskriv anordningen.
34. Var det någon skillnad i användningen av korstömmar och senast beskrivna enkla partömmar? Korstömmar endast vid finare åkning, enkla partömmar vid lastkörning och körning i jorden?
35. Har det hänt att man kört draghästen utan tøm och att den i stället letts i grimskäftet?

36. Har det hänt att körkarlen ridit på draghästen och på så sätt lett den? Vid vilka tillfällen har sådant förekommit?

Olika seldonstyper

37. Har bröstsele eller bringsele förekommit, en anordning vilken är lagd omkring hästens bringa och vari han drar i stället för bogträn?
38. Användes bröstselen allmänt eller endast vid vissa tillfällen, t. ex. när hästen blivit selbruten eller endast vid särskilda körs-
lor osv.?
39. Är bröstselen gammal? Kan man konstatera att dess användning ö-
kats under den senare tiden eller tvärtom?
40. Beskriv en typisk bröstsele och namngiv dess olika delar.
41. Äro parselar eller stångselar i bruk? När började de användas? Vilka förändringar av den gamla seldonstypen åstadkommo stång-
selarna? Fästen för stångkoppel vid bogträna? - Användes stång-
selar företrädesvis vid finåkning eller även vid arbetskörning?
42. Känner man till kollerselar? När kom dessa i bruk, i vad skil-
jer de sig från andra selar? Användes de endast vid finåkning?
43. Har man i hästselen använt bjällerkransar och klockor av olika
slag? Endast i helgdagsselar? Beskriv dem, ange namn och plats
för dem. Brukades sådant endast på vintern?

Bogträn

10.12.1959.

HH

Om Fyll frägelista 169, Eftersunders. & Fackelmann.

NM 169

1. Häftskidans: Repfräm är benämningen på en i Mora härad.
De äro Fyll gemmen som sig. & ä rosmotiv.
Brestfrändet betydande med kras som sig. &
2. På repfrändens yttersta är påspikade ett par små läder-
klammor o genom vilka tråden i kras angrä loken.
3. Benämningen på draget är dragläder.
4. Repfränden är glata på baksidan o något bredare på midten.
5. Putarna äro fasta stöparningar i benämns loken, jämfändiga
med grept sig, på den s. h. baksidan o fästa läder på främre
sidan där som repfränden ligga an, stöparningar var för sig
mesta ar skunda ut. Wärd. d. d. väl sönderint. i väl packat.
6. Den fasta ^{stoppningen} användas på samma tid i färdade men skickligt
så att i hertens lära sällna.
7. Läpputan har i använd på min tid.
8. Har som kram ett läpputa ar fitt o s. h. strölar med
fina beslag o mycket vackert utstyrd.

9. Sväppurten var fastad vid lagfräns med ö spänne bring Träna
10. u. Tränna i Tills eller han sitt sidana sidan.
11. Däcketen höfu dräkte här på arben
Nåder luftekring på dummarna sadel eller siltkrakter.
12. Däcketen här på arben bestod av två stoppade putur av läder
sammanhållna av en tvad läderum som strökte sig med
på sidorna av hästen ö fastgjordes i andra jämnöglat med
Tornas vaxi draglinnarna fastades. Utö läderputurarna
insattes ringar utö vilka Tornarna läpfe.
13. Ei hänt av tvättarven.
14. Dessa remmar kallades uppbehållsremmar.
15. Vanligtvis tvätt i linare åttelvar användes s. h. uppstända.
Fygla eller sturtygla. Någon gång i arbeten där det
var hänt som var sturtygla d. v. s. i gamla ledade i de s. h.
gammalarna eller huckakastet.
16. Sturtygla var allmänna senare Tide för att hålla sedan man somlad.
17. S. h. sturtygla användes för det mesta medan hästen annan intö kunde backa
med vapnen eller hålla igen ned för tvätt backe medan sedan gled fram på bakom.

19. Rumpstäng eller rumpständer användes sällan i arbetstiden
men gånk i stallet för att hästen skulle gå i vassvagn
ö utgjordes av en lättskyddad med stöppning inuti.
20. Svar kom i angä, har i jävhammer ö arbor under min Tid.
21. Ringen heter selring.
22. Nij
23. De båda ö var en grön s. k. skakel som som Trändes
genom en liten jämförelse i som var förtad utom i skakelen.
24. Skakelen eller skapinnen var av något soft, häst Trändes
och eller dyl.
25. Selringen ö ämnas i lunda men hästen som sällan.
- 26-27. Trängarna kom i brukar när de brukade innan min Tid.
28. Huvudetol.
29. Träm eller lutt.
30. Skapjen är full häst som var styva i luttet, var jämt med
Tappas ären nästan, användes även Full Tjurar.
31. Halls Töm ö var i äldre Tid av flötet Tjurar, senare av läder.
32. Hovstämman för rathästar kom sannolikt i bruk på 1970-Tal.

37. Vantig vaktstämman fästas på yttre sidan av kottet på
båttarnas, dessa sammankuddarna med en s. b. mittstäm.
38. Stortämman anses för endast vid junder öppning, men kan
antagligen vara allmän i tank på 1870. Tallet då
senkolltredningen började för alla i Skåne.
39. Har man jäkhammet i äldre tiden.
40. Häst sällan man kan ha jäkhammet då hästarna
är och i hästarna i spanns för redskapen jäkham.
41. Prästfelen användes ofta på 1800. Tallet.
42. Prästfelen användes vantigen för lottens hästarna em-
denn hästarna i kunde utveckla så stor styrkan med
tvingarna som med bevaras. Användes även då hä-
starna någon gång, blev sällsamt i bevaras.
43. Prästfelen är gammalt i användes sällan numera.
44. Hjälpen hästarna var mycket bred 10 i 12 centimeter av
kraft liden i utland fästas med mjuka jukt nämnt tvin-
garna. En häst av rätt liden gick friskt även hästarna
numera i kan uppe den s. b. hästarna.

40. När detta läder sått ringar för tåmmarna. Ritar ut
vid kappelan var ringar med tåmmar och fastsatta i
läder för linans fasthållande, jämn eller lindad.
Består förträden av hundet på höften vid ar- eller pårning.
41. Stämpelar av: järnträdesvis vid järnning, var nästa, pordiga
i botten i järnträden med pordiga botten av rågen för
mattal. Stämpel av träden som träden genom jämn
ringar eller löskanäppor vid lagträden medve åttor.
Skivades mest vid tunggårdar under 1900-talet eller
vid städpartier i städer eller landsbygd.
42. Trämmer i närmare till källor och i ett stort
sprängning skivades från medve källor och lag-
träden i med mellan träden järnträden i järnträden i
skivades för att järnträden järnträden att gå i
skivades i järn träspänning vissat järnträden träden
skivades i järnträden i järnträden efter botten till en
långt som järnträden att gå i järnträden järnträden.
Trämmer av: järn träden vid s. k. järnning.

40. Bjällkubarnas i bladen användas endast på vintern
vid släddpartier, möjligen någon gång vid kungäddarnas
då sånär till förmått frammanför skallen bäntras.

Bjällkubarnas användas vanligen på yttre sidan av dräkten
eller mellan fram äms delar av beständigt smitt best till
dräkten i kängorna fast med lindningsstycken. De
samma lilla gråna möjningsbladen med gull blångr
i mindre bladen av jättes mittan i spridare blångr i
ans. ofta på kungäddarna. Bjällkubarnas var av liden
i mycket stappad. I liden såg man jätt stiftade s.k.
slädder vid släddpartier. De såg stiftligt i jätt
ut i nästan var så stora i breda till de fästade liden
bestäm på liden i så liden att de vickte fram
bestäm framman i en bit en på släden.

Typen är dröna jätt i vatten vintertid nu ut
vatten minna till i liden stift det liden i kängor
man man ofta ut på fjärrast släden med en i annan
kängor i snön i den stiftade gullgöden jätt en vörn glögg.